

čen, naturalističen, opisen, z opaznimi dialognimi sestavinami in posebnimi, večinoma enostavnimi, notranjemonološkimi vrivki kot refleksi posameznih ubesedenih likov. Biografija Rudolfa Maistra med starostjo dvajset in dvaindvajset let, ko se je šolal za poklicnega vojaka, se seznanjal s slovenskimi modernisti Murnom, Kettejem in Cankarjem, tudi drugim člani Zadruga, sam pesnil pod psevdonimom Vojanov, doživil prvo ljubezen s Hedviko, narodnostno in osebnostno zorel ob konkretnih dogodkih in ob manj znanih prijateljih in znancih (Herman Schoner, Willi von Moese, Maks Čadež, Anemarie Schwarzkopf, Ivan Štefe, Leopold Palinowsky, Otto Elsner itd.) je ubesedena v triintridesetih poglavjih s posameznimi naslovi, med katerimi ni jasne vzročno-posledične in časovnologične povezanosti, skratka, linearnosti, ob katerih bi lahko nadaljnji potek dogodkov predvideli, kot to lahko često počnemo ob tradicionalnem fabulativnem romanu.

Opazna Hudalesova prizadevanja so: predstaviti širši dogajalni prostor, čas ali dobo v vsej svoji pojavnosti: od tehničnih dosežkov dobe (avtomobilizem, razmišljanja o letenju, scena pri zobozdravniku...), političnih stanj, do katerih se opredeljujejo posamezne osebe, kulturnega življenja dobe (Zadruga, pesništvo, dunajska opera), običajev (popivanje, dvoboji v floretu, lov na divje svinje...) do konkretnih, splošno znanih pojavov dobe (ljubljski potres leta 1895, cesarjev obisk v Ljubljani). Potemtakem ni v središču avtorjevega zanimanja zgolj Rudolf Maister, ki se kot literarni lik pojavlja v vseh scenah, poglavjih, marveč v precejšnji meri tudi vsa časovno-prostorska določenost dobe. Maistrova študijska leta v romanu *Orel z razprtimi krili* predstavljajo njegovo rast osebnosti, predvsem potrjevanje narodnostni pripadnosti in moralnoetično zorenje (ljubezenska odpoved Hedvike, dogodki ob nesreči železni-

čarja in ljubljanskem potresu). Opazno je Hudalesovo postavljanje Rudolfa Maistra med zadržane, slovenske poete in nemško družbo.

Jože Hudales je v prvem delu biografskega romana o Rudolfu Maistru upodobil njegova študijska leta, leta predstavljajo hkrati pomemben delež v oblikovanju slovenske moderne, njenih začetkov za slovensko kulturno zgodovino in so tudi za bralca zanimivejša kot Maistrova razmerja z osebami, ki se niso mogle v splošni zgodovini uveljaviti kot njene opazne, izstopajoče osebnosti in so zaradi tega tudi za bralca manj zanimiva. Vendar to avtorja ne opravičuje, da bi v aktualizaciji teh likov prestopil meje dovoljenega izražanja dejstev v prikazovanju biografske, romaneskne resnice iz obdobja dveh let pesnika in kasnejšega generala Rudolfa Maistra. Drugi del romana z naslovom *General* nas bo seznanil z boji za severno mejo in Maistrovo vlogo v njih. To pa pomeni, da bo celovitejša podoba biografskega romana o Rudolfu Maistru možna šele ob njenem drugem delu, se pravi ob celoti.

TONE PARTLJIČ, VOLK NA MADRIDSKIH ULICAH

Tretja Partljičeva knjiga, *Volk na madridskih ulicah** (prej Ne glej za pticami 1967 in Jalovost 1971), prinaša dvanajst kratkih proznih tekstov. Že v prvem: Mama umrla stop so opazne vse bistvene sestavine Partljičevega pisanja: socialna angažiranost z aktualizacijo humanistično normativnega antropocentričnega sveta, avtorialna pripovedna perspektiva, v kateri sme pisec na posameznih mestih posegati v tekst kot zunanji komentator, (v nekaterih tekstih se kasneje pojavi prvoosebna

* Tone Partljič, *Volk na madridskih ulicah* (nekaj kratke proze) (založba Obzorja Maribor 1974, opremil Bronislav Fajon, str. 144).

priповedna perspektiva), družbena satira z elementi groteske, parodije, hiperbole, ohranjena fabulativnost... Staraka v agoniji, v domu za osamljene in osirotele starce (Partljič večkrat ponovi refren: saj jih je imela sto in več, tehtala pa ni več kot šestletno otroče) nekajkrat »umre«. Telegrami o lažni smrti so le opomin hčerki in groteskno vabilo k pogostnejšim obiskom. Dvakrat se odpravi hči na materin pogreb, ki ga v resnici ni, tretjič, ko mati zares umre, hči ne gre na pogreb. Kratka novela z izrazito socialno in moralno-etično poanto, realistično opisanim slogom, prehaja na posameznih mestih v grotesko.

Druga novela Kako je učitelj preživel novembrsko nedeljo in izpadel iz kombinacije posega ponovno na podeželje: učitelj se udeleži pogreba soseda Javornika, sestavlja za nagrobnik napis, hkrati pa postane predmet spletk kolegov. Groteskni elementi (med pogrebom pade krsta z voza, med spustom krste v grob se ta odpre in mrlič pade ven, zbiranje in sestavljanje nagrobnih napisov...) se prepletajo s satiričnimi (urednikovanje literarne rubrike učiteljskega lista).

Tema tretje novele je vodstvo s svojimi posledicami: Vdovstvo in pogreb Karoline Žašler (iz beležke podeželskega zdravnika). Prvoosebni pripovedovalec je nekdanji podeželski zdravnik, pripoved okvirna, retrospektivna; zapiski predstavljajo neke vrste dnevnik. Retrospektiva nastaja že v mestu, ob zdravnikovi specializaciji na urološkem oddelku, obsega pa podeželsko službovanje treh let. Začetnemu opisu socialnega stanja (alkoholizem, samomorji, seksualnost, revščina, neurejene življenjske razmere na podeželju) sledi fabula. Partljičeva proza ohranja mimetično funkcijo, prikazovanje življenja takšnega, kakršno je v resnici, tako da lahko govorimo o neke vrste novem realizmu, celo naturizmu. Posamezni ubesedeni liki, npr. Karolina, Tenor,

Žašler..., lahko uporabljajo le jezik podeželja, žargon, lasten socialnemu in družbenemu položaju vasi. Pripovedovalec, zdravnik, se v svojih zapiskih na jezikovnem nivoju približuje jeziku svojih bolnikov, postaja jim jezikovno enakovreden, prevzema pogovorni jezik okolja, ki mu odvzema izobrazbene prednosti in ga uvršča v jezikovno enoten nivo podeželskega pogovornega jezika s številnimi lokalizmi in frazami, v čemer je Partljič dosleden.

Groteskni elementi, temeljna stilistična sestavina Partljičevega pisanja, dosežejo vrh v treh tekstih: Zakaj ne razumemo sanj, Zakaj ima prijatelj Ernest brado in Volk na madridskih ulicah. Razkroj humanističnega sveta, človeka-etika, moralista na zgolj biološke determinante je posledica eksistenčne ogroženosti posameznih likov. Zločin družine, ki se zaradi poplav umakne v zavetje k starcu, šestdesletnemu zapisovalcu in raziskovalcu svojih sanj, izključuje v mejnem bivanjskem položaju sleherni humanistični etos. Spopad bivanja in bistva, redukcija posameznikovega življenja na boj za bivanje samo, zahteva zunajdogajalni opisni komentar zapisovalca, groteskni epilog npr.: »Ljudje, ki so truplo sneli, so videli, da so na njegovem trebuhu počivale tri belouške. Očitno so se rešile na starcu. Ker je imel usta odprta, so kače prenočevale v starčevem trebuhu in se plazile skozi usta, ki so nekoč tudi poljubljala in jedla breskve, na dan. To je bilo kačam v zabavo, saj starcu ni imel več zob. Njegov zvezek zapiskov pa je razpadel in nihče ni nikdar našel niti lista. V tem zvezku je bilo mogoče kaj več o naših sanjah, saj je starec opisoval tisto sanjsko življenje kot nekaj pomembnega in zakonitega. Morda bi iz tega zvezka kaj več izvedeli, zakaj se nam sanja to in ono, če bi prestrašeni in hudobni ljudje starca ne bili uničili. Tako pa ne bomo nikdar izvedeli, zakaj se nam včasih sanja, da imajo podgane obute

čevlje in da dojenčki pijejo bencin« (str. 72).

Satirični elementi so druga bistvena sestavina Partljičevih kratkih novel. Pojavljajo se kot ponavljajoče se stavčne konstrukcije, npr. »Zakaj ima prijatelj Ernest brado« v istoimenskem tekstu, kjer se stavek kot ironični refren ponovi več kot desetkrat, kot satirična pripovedka, parodija znanosti, učiteljskega poklica, s tragičnim koncem npr. *Govornik*, kot satira narodnega razbojnika — Rihtarič. Bralcu ni težko prepoznati osrednjega tematskega področja Partljičeve satire: središčna tema je podeželsko učiteljstvo, struktura podeželske oblasti v svoji malenkostni brezpomembnosti, ki pa prav zaradi svoje podeželske določenosti dobi vedno pretirane, neobičajne dimenzije. Stopnjevanja večkrat malopomembnih problemov že do ontoloških skrajnosti, na drugi strani pa zmanjševanje pomenov aktualizirane problematike omogočajo spremno stopnjevanje grotesknih in satiričnih literarnih elementov, v čemer je Partljič nedvomno mojster.

Manj literarno uspešen je tekst *In the morning*, ko prihaja v ospredje tendenčnost, ideološka hierarhija pojavov, vrednotenje človekovih oblik delovanja. Na vrhu vrednostne lestvice stoji umetniško ustvarjanje-pisateljstvo, medtem ko so druge oblike delovanja, poklici vrednostno izničeni. V prvoosebni pripovedni perspektivi dobiva Partljičeva literatura novo funkcijo: ideološko, reflektivno. Meditacija o literarnem ustvarjanju in družbenem položaju umetnika v Sloveniji (središčna tema je branje »najnaj« drame enega izmed sodobnih slovenskih dramatikov) prehaja v zaključni družbenokritični pregled funkcije svojega lastnega umetnostnoobrambnega teksta. Zbirka Partljičeve proze, predvsem kratkih novel, *Volk na madridskih ulicah*, ostaja zaradi antropocentrizma, humanistične normativnosti, družbene kritičnosti z elementi groteske in satire še vedno v

okvirih tradicionalne proze. Avtorjeva posebnost je prav izrazita navzočnost grotesknih elementov v posameznih tekstih, ki lahko nastajajo le z določenega normativnega stališča. Pogovorni jezik je s številno pokrajinsko frazeologijo, žargonsko in narečno leksiko sestavni element grotesknosti in satiričnosti. S slednjim pa snuje Partljič izrazito družbenokritično, angažirano grotesko in satiro.

MARJA BORŠNIK, IVAN TAVČAR

Prvi del obsežne monografije o Ivanu Tavčarju,* ki jo je napisala znana literarna zgodovinarica dr. Marja Boršnik, prinaša pregled pisateljevega literarnega ustvarjanja med leti 1863 in 1893 ali treh dob (pet obdobji po šest let), s tem da dvanajstletne otroške dobe (1851—1863) avtorica ne upošteva. Ob Tavčarjevem literarnem ustvarjanju raziskuje literarna zgodovinarica še pisateljevo politično delo, njegovo feljtonistiko in publicistiko, vendar tako, da nenehno preverja pisateljevo življenjsko pot in povezavo s sodobniki in časom, v katerem je živel. Temelj avtoričine raziskovalne metode je pozitivističen, tako da daje monografija ob literarnih interpretacijah vseh Tavčarjevih tekstov tudi vrsto neliterarnih dognanj, ki so bolj duhovno-zgodovinskega ali kulturno zgodovinskega pomena kot strogo literarnega. Ob tem ne gre zamolčati zelo natančnega pregleda Tavčarjeve bibliografije in iskanja ustvarjalnih pobud v spoznanju življenjski poti, v vidnejših biografskih prelomih v pisateljevi življenjski poti. Natančnejše opiranje na Tavčarjevo prvo usodno ljubezen Emilijo Garz z bogatim očimom Fidelisom Terpin-

* Marja Boršnik, Ivan Tavčar, leposlovnici ustvarjalec I 1863—1893. Založba Obzorja 1974, ob tisočletnici Škofje Loke in njenega upravnega območja, opremil Bronislav Fajon, str. 596.